

Haraga Attila Kálmán

Az elfelejtett/eltűnt magyarörmény katolikusok nyomában

Immár lassan 150 év is eltelt azóta, hogy a Kárpát medencében 340 éve letelepedett örményeknek már nem őseik nyelve, hanem a magyar lett az anyanyelvük (1870-es évekre). „*Az erdélyi örmények a 18. és 19. századok során messzemenően integrálódtak a magyar társadalomba – anyanyelvük és öltözködésük a magyarral lett azonos*” (Kránitz Péter Pál: Demográfiai változások az erdélyi örmények körében... REGIO 24. évf. 2016 1. szám 284. old.). Európában olyan népnél is látjuk, hogy saját anyanyelvük elveszett és más nyelvet beszélnek már, akik még nem túl messze vannak az őshazától pl. az írek egy része. A XVII. században Kárpát-medencébe érkezett örményeket pedig majdnem ezer év és több ezer km távolság választja el az őshazától, miért várják el nélmelyek tőlük a nyelv ismeretét, ami ráadásul a nyugatörmény dialektus egyik mára kihalt változata volt?

Amikor az örmények Erdély földjére Moldvából az 1600-as évek végén a katolikus Egyházzal még „nem egyesültként” érkeztek, saját püspökkel, *Minas Zilifdareannal*, és családos papokkal jöttek. Az egyesülés után „*örmény szertartású római katolikusok*”-ként lettek nyilvántartva. Mivel az első és egyetlen örmény katolikus püspök, *Oxendius Verziurescu* (1655-1715) halála után

nem sikerült új püspököt szenteltetni az örményeknek, mindmáig latin szertartású püspök kormányozza őket. *Mária Terézia* óta pedig gyakorlat lett a Kárpát medencében - az örmény hagyományokat háttérbe szorítva - a cölibátus. „*1743-tól kezdve csak papok fiai vagy leányai gyermekeiről van szó: miből következik, hogy a nőtlenség a hazai örmény papok közé Mária Terézia uralkodásának első éveiben hozatott be*” (Szongott Kristóf Monográfiája I. kötet 356. old), így számos papi hivatást választó örmény származású inkább latin szertartásban szentelődött, mivel több lehetősége volt plébánosként szolgálni, a 4 örmény szertartású plébánia helyett, egy részük pedig szerzetes lett. Az örmények a kezdeti 5 településhez képest szétszóródtak az országban, a hitéletüket pedig az adott település

Várakozás. A jobb alsó sarokban Haraga Attila Kálmán (Szamosújvár 2018. június 16.)

egyházközségében élték meg, így többen részben vegyes házasság révén is, részben pedig más okokból protestánsokká váltak, közülük többen lelkészek lettek, a többiek pedig latin rítusú (római) katolikusokká váltak. Örmény katolikus pap hiányában a szórványpasztoráció elmaradt, új plébániák nem jöttek létre, esély sem maradt tovább vinni a tradíciót. Az első világháború után a kiszakított területeken a következő a helyzet: **„A két világháború között ugyanis nem kevesebb, mint 131 erdélyi és partiumi településen éltek kisebb-nagyobb örmény közösségek, míg örmény lelkész ezeknek csupán töredékén végzett szolgálatot”** (Kránitcz Péter). A II. világháború után a megkisebbedett Magyarországon is akadályokba ütközött az örménykatolikus pasztoráció, csak Budapesten sikerült egy önálló örménykatolikus lelkésziséget fenntartani, amely ma az Orlay utcában található.

Ma vajon miért nem fontos sokaknak az örmény katolikus származás és a megmaradás? A válasz többek közt: 1. Ha nem

ismernek valamit, hogyan érdeklődjenek utána? 2. Származásuk sokaknak már homályba vész, a vérvivataros idők - ami a XX. századot jellemezte - igencsak megtépázták a családokat, és ez „eltűnéshez” vezetett. 3. Magyarország területe jóval kisebbé vált, Budapesten főleg az erdélyi származású örménykatolikusok egy új egyházközséget alapítottak az 1920-as években, de sajnos még ebben az egyházközségben is az 1990-től napjainkban is zajló kisebb-nagyobb viszályok még inkább megtépázták a létszámot.

Becslések szerint Magyarországon kb. tizenötezerre tehető a magyar anyanyelvű örmény származásúak száma, egy jó részük római katolikus templomban lett megkeresztelve, Erdélyben pedig a hivatalos 700 körüli örménykatolikuson kívül megközelítőleg még 4000-5000 magyar-örmény katolikus lehet. Mivel magyarul beszélő örménykatolikus pap nincs, a hívek pasztorációját latin rítusú (római) katolikus birítusú papok látják el (kettő Erdélyben egy Budapesten), így lassan eltűnik az örménykatolikus identitástudat, ha nem történik változás.

Magyarországi vonatkozásban időnként lehetne tartani örmény katolikus misét több vidéki helyszínen is. Nagyobb számban Siófok, Debrecen, Kecskemét, Szeged, Miskolc, Kaposvár, Székesfehérvár, Veszprém, Győr, Pécs, főleg latin rítusú; Újfehértó, Nyíregyháza, Hajdúdorog bizánci rítusú magyar-örmény katolikusok élnek. De mindenekelőtt az egyházi életet amennyire lehetséges, mentesíteni

Szamosújvár 2018. június 16. Búcsús szentmisén

Gyergyószentmiklós 2018. június 17. – Az örmény kultúrházban (jobbról) Puskás Attila Barna kiállításának megnyitóján, Esztergály Jánossal

kellene a politikától, azaz hitéleti alapon megszervezni, mivel jelenleg az örmény nemzetiség önkormányzati pénzszerzési és megélhetési lehetősége megmérgezi az egész örmény kérdést, és a magyarörmény katolikus hitélet kibontakozását is hátráltatja. Örmény ajkúak nemzetiségi alapon tartanának igényt a budapesti katolikus ingatlanra, miközben egy részük nem is katolikus vallású, még az örmény nyelvű katolikus misén is kevesen vesznek részt közülük, idén a genocídium évfordulóján az isztambuli örménykatolikus plébános örmény nyelvű miséjén is alig voltak.

Az örménykatolikus tradíció szír, bizánci és latin rítusból átvett elemekkel is gazdagodott és vált ez által még egyedibb értékévé, ezért is

érdemes lenne azt magyar területen magyarul megpróbálni újból felvirágoztatni, magyarizációval is közérthetőbbé, még vonzóbbá tenni és annak egyházi naptárát is magyarul is közkincsé tenni. Szép dolog, hogy némelyeknek a kultúra megőrzése, a gasztronómiai hagyományok fontosak, de az igazi megmaradás és identitás összefügg a hittel és annak megőrzésével, továbbadásával. Magyarörményként is tovább kellene élni az ősi hitet, méltán emlékezve arra, hogy az örmények voltak az első, hivatalosan királyostól kereszténységre tért nép.

Erdélyben a két nagyobb létszámú egyházközségen kívül (Szamosújvár és Gyergyószentmiklós) még más kisebb létszámú magyarörmény csoportok is vannak: Csíkszereda és környéke kb. 100-150 a csíkszépvízi egyházközségből kerültek át, Kolozsvár, Torda, Dés, Székelyudvarhely, Marosvásárhely és környéke. További szóróvány Bánffyhunяд, Nagyvárad, Élesd, Zilah, Brassó, Torda, Arad, Gyergyóditró, Sepsiszentgyörgy, valamint Nagybánya, ahol

Szamosújvár 2018. június 16. – A Világosító Szent Gergely búcsús mise után a kultúrházban Szongoth Gábor Szongott Gergelyről szóló előadásán

kisebb létszámban, de még létezik az örmény származás tudata.

Az önazonosságot örmény származásúként nem könnyű megtalálni. Magyarországon 2004-ben Budapesten kánonjogot (egyházjog) tanuló egyetemistaként ismerkedve, mint örményszármazású az örményekkel, Örményországból 1990 után ide telepedettől elhangzott vélemény alapján „nem vagy örmény, mert nem beszéled a nyelvet”. Ezt a véleményt a mostani Országos Örmény Önkormányzat elnöke *Serkissján Szeván* 2014 november 7.-én is ismertette. Ez alapján mi, akik több mint 300 éves múlttal rendelkezünk a Kárpát medencében, nevünk, származásunk által igazolva nem formálhatnánk jogot az örmény katolikusságra sem, bár az örmény nyelvű misét a keleti örményt beszélők sem értik. Azonban a Keleti Katolikus Egyházi Törvénykönyv CCEO alapján GYAKOROLHATJUK örménykatolikus hagyományainkat, és a II. Vatikáni Zsinat megengedi az anyanyelv használatát (a mi esetünkben a magyart), ahogy az imák Budapesten, Szamosújváron és Gyergyószentmiklóson is így hangzanak el, mint pl. most a szamosújvári búcsún

is. Ami az ünnepeket illeti, vannak egyes eltérések, de a katolikus egyházban, így a görögkatolikusok és örménykatolikusok is Karácsonyt decemberben és a Vízkereszt ünnepét január 6-án ünneplik, ellentétben az apostoli örményekkel, akik Karácsonyt januárban ünneplik. Magyarországon és a határon túl is némely katolikust az örmény Karácsony meglepetészt, de aki katolikus az nem ünnepel kétféle szokás szerint, mert önazonossági zavarba kerül.

Nem elhanyagolható tény, hogy vannak olyan örmény származásúak, akik református felekezethez tartoznak, köztük még lelkészek is, időnként megjelennek búcsún vagy más rendezvényeken, létszámuk 100-300-ra tehető. Vajdasággal, Felvidékkel és Kárpátaljával együtt akár 10-15 ezer magyarörmény *katolikusról* lehetne beszélni a Kárpát medencében a jelenlegi töredékszám helyett.

A magyarörmény vértanú latin rítusú katolikus püspök, *Boldog Bogdánffy Szilárd* élete is bátorító kell legyen a hit megéléséhez, aki inkább vállalta a szenvedést, mintsem hogy Jézus árulója legyen.

(A szerző katolikus teológiát végzett magyarörmény újságíró)

Minden vasárnap elhangzik az örmény templomban

Alighogy államvallássá lett a kereszténység a III. és IV. század fordulóján Örményországban, a keresztények között dúltak a nagy hitviták. Arianizmus: Krisztus csak ember volt, teremtmény. Nesztorianizmus: Krisztus istensége és embersége szétválik. Monofizitizmus: Krisztus csak Isten. Valószínűleg az emberek, mivel sokan mindent meg akarnak magyarázni, különféleképpen okoskodtak. Evvel a kifejezéssel – „Krisztus Istenünk” – tán a monofizitáknak akarnak kedvezni? – Nem hinném, hisz az ének szövege az előzőekben utal az emberré válásra is. Az örmény apostoli egyházat ugyan hivatalosan monofizitának tartják, de valószínűleg azért, mert a perzsák elleni háború miatt nem tudtak 451-ben részt venni a kalcedoni zsinaton, mely elítélte a monofizitizmust. Gyakorlatban a teológiája mindig közel járt a katolicizmushoz!

dr. Sasvári László